



“ค่าเสียโอกาส” และ “คนต้นทุนต่ำ”

กลไก ตลาดเป็นเรื่องเหลือเชื่อ ผมเคยเห็นกลไกตลาดทำงานอย่างน่าอัศจรรย์ใจที่สนามหลวงเมื่อ 2 ปีก่อนยามเมื่อมีการแจกพระเครื่อง วันนั้นผมมีธุระเดินผ่านไปจึงหยุดดูด้วยความสนใจ ผู้คนนับพันเข้าแถวกันยาวเพื่อรับพระ เมื่อแต่ละคนรับเสร็จก็จะถูกเอาตรายางประทับที่ข้อมือเพื่อแสดงว่าได้รับไปแล้ว เนื่องจากกติกาทำให้รับได้คนละหนึ่งครั้ง

อย่างไรก็ดีกฎข้อนี้ผู้กลไกตลาดไม่ได้ ผมเห็นมีคนหนึ่งเอาขันมีน้ำสบูยีนขายบริการล้างหมึกที่ถูกประทับที่ข้อมือเพื่อวนเข้าไปรับใหม่อีกครั้งในราคา 10 บาท

ผมยืนดูอยู่ไม่นานก็เห็นมีการขายบริการแบบเดียวกันหลายคน เดว่าหากมีหลายคนและผู้ให้แลกลไม่เข้มงวดตรวจสอบร่องรอยตรายาง อีกไม่นานราคาตลาดคงลงเป็น 5 บาทแน่นอนเนื่องจากการแข่งขัน และใช้ความรู้จากเศรษฐศาสตร์พยากรณ์ว่าในเวลาต่อมา คนเข้าคิวพวกนี้จะเอาพระมาให้เขา (ขาย) แต่จะด้วยราคาเท่าใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับขนาดดีมานด์ของคนมาซื้อ และจำนวนพระที่มีคนเอามาขาย

เราได้ว่าคนเข้าคิวนี้นี้มีฐานะไม่ดีเพราะการยอมเสียเวลานานเพื่อเข้าคิวยาวและเอาพระมาขายต่อ แสดงว่าคนเหล่านี้ไม่สามารถเอาเวลาที่เข้าคิวเช่นนี้ไปทำอย่างอื่นที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าอย่างแน่นอน

พูดอีกอย่างก็คือพวกเข้าคิวเหล่านี้มีค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ต่ำ ซึ่งค่าเสียโอกาสหมายถึงว่าเมื่อเลือกกระทำการสิ่งหนึ่งก็ไม่สามารถกระทำการอีกสิ่งหนึ่งได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นต้นทุนของการกระทำการสิ่งหนึ่งที่เลือกนั้นจึงมีค่าเท่ากับผลประโยชน์ที่ต้องเสียไปจากการไม่ได้ทำอีกอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น สมมุติว่าชายผู้เข้าแถวรับพระแจก ถ้าวันนั้นเขาสามารถไปทำงานขายของที่เหนื่อยพอๆกับการเข้าคิวและได้ค่าจ้าง 500 บาท การเอาเวลาวันนั้นมาเข้าคิวเขาก็มีค่าเสียโอกาสเกิดขึ้นเท่ากับ 500 บาท

พูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่าค่าเสียโอกาสของการเข้าคิวรับพระแจกสำหรับเขามีค่าเท่ากับ 500 บาท ถ้าเขาเป็นคนมีเหตุผลมีผลทางเศรษฐศาสตร์ เขาจะมาเข้าคิวเพื่อเอาไปขายต่อก็ต่อเมื่อเขาได้รับผลตอบแทนสูงกว่าค่าเสียโอกาสคือ 500 บาท

ข้อเท็จจริงที่เขาเข้ามาเข้าคิวจึงพอเราได้ว่าผลตอบแทนจากการทำงานตามปกติในวันนั้นไม่น่าสูงกว่า 200-300 บาท (ซึ่งเท่ากับค่าจ้างต่อวันโดยเฉลี่ยในกรุงเทพมหานคร) จึงแสดงว่าค่าเสียโอกาสของเขาคงจะไม่สูงกว่า 200-300 บาทเป็นแน่

อย่างไรก็ดีถ้าเขาปรารถนาอยากได้พระมาก ๆ และไม่เอาพระมาขายต่อในเวลาต่อมา บทวิเคราะห์ข้างบนอาจแตกต่างกันไป แต่หลักการวิเคราะห์ก็เหมือนเดิม

บุคคลผู้มาเข้าคิวเพื่อรับพระอย่างจริงจังก็ต้องประเมินแล้วว่าพระที่ได้รับความนิยมค่ากับค่าเสียโอกาสของเขาในวันนั้นไม่ว่าจะสูงหรือต่ำก็ตาม แต่ถ้าค่าเสียโอกาสของเขาสูง (เวลามีค่ายิ่ง ไม่ประสงค์จะทนความร้อน ไม่อยากเข้าแถว) เขาก็ต้องหาหรือจ้างคนอื่นมาเข้าคิวแทน

ในโลกความเป็นจริงที่ค่าเสียโอกาสของทุกคนไม่เท่ากัน พระเหล่านี้จึงมีให้เช่าเสมอ เพราะจะมี “คนที่มีค่าเสียโอกาสต่ำ” ไปเข้าคิวเพื่อเอามาขายต่อ (ถ้าไม่เชื่อลองไปดูหน้าวัดบวรนิเวศฯ ในตอนเย็นของวันประสูติพระสังฆราชที่มีการแจกพระก็ได้)

เมื่อพูดถึง “คนมีค่าเสียโอกาสต่ำ” ก็ชวนให้นึกถึงคำพูดเรื่อง “นักการเมืองต้นทุนต่ำ” หรือ “คนมีต้นทุนต่ำ” แท้จริงแล้วมิได้มีความหมายแตกต่างกันเลย “ทุน” ที่สื่อบ้านเราพูดถึงในความหมายนี้ก็คือ “ค่าเสียโอกาส” นั่นเอง

นักการเมืองคนหนึ่งมี “ต้นทุนต่ำ” ก็หมายความว่าปกติก็ไม่ใช่คนซึ่งมีสิ่งที่ฝรั่งเรียกว่าทุนทางการเมือง (political capital ซึ่งสื่อถึงความน่าเชื่อถือ ชื่อเสียง ความไว้วางใจ ความรู้ความสามารถ ฯลฯ ที่สาธารณชนโดยทั่วไปมีให้คน ๆ นั้นในเชิงการเมือง) สูง กล่าวคือถ้าลงมือทำอะไรทางการเมืองที่สำคัญ (ลงสมัครรับเลือกตั้ง อาสารับตำแหน่ง) แล้วเกิดความสูญเสียหรือผิดหวังขึ้นก็จะไม่กระทบกับเขามากนัก เพราะปกติก็มีค่าเสียโอกาสต่ำ อยู่แล้ว

ผมเข้าใจว่า “ค่าเสียโอกาส” กับ “ทุน” ในภาษาตลาด (ทุนในทางเศรษฐศาสตร์หมายถึง สิ่งที่ถูกใช้เพื่อช่วยเกิดการผลิตรายิ่งขึ้น) คือสิ่งเดียวกัน การที่บุคคลคนนี้ไม่มี “ค่าเสียโอกาส” หรือ “ทุน” สูงก็มีความหมายเดียวกับคนที่ไปเข้าคิวรับพระเพื่อไปขายต่อ นั่นแหละ กล่าวคือทางเลือกของเขาไม่มีค่าสูง

ตรงกันข้ามนักการเมืองหรือผู้ที่สังคมศรัทธาับถือบางคนมี “ต้นทุนสูง” ก็แสดงว่าทางเลือกมีค่าสูง ดังนั้นการกระทำใดหากไม่เกิดผลอย่างเป็นไปตามที่ควรจะเป็นก็จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตัวเขาได้มาก

ถ้าบ้านเราสร้างระบบการทำงานและตรวจสอบ ตลอดจนจนสร้างวัฒนธรรมนักและการมีบทบาทร่วมของประชาชนในการปกครองบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้นักการเมืองและข้าราชการของเราล้วนแต่มี “ต้นทุนสูง” แล้ว ปัญหาบ้านเมืองของเราก็จะลดลงไปเป็นอันมาก

ปัญหาปวดหัวก็คือพวก “ต้นทุนต่ำ” ที่สังคมไม่เชื่อถือและขาดความไว้วางใจนี้แหละ เพราะมีทางโน้มน้าวที่พวกนี้จะเป็น “บุรุษคามิกาเซ่” ก่อปัญหาให้บ้านเมือง เพราะคิดว่าไม่มีอะไรจะเสียมากอยู่แล้ว

The whole secret of the teacher's force lies in the conviction that men are convertible.

ความลับทั้งหมดยของพลังแห่งความมั่นคงอยู่ตรงที่การมีความเชื่ออย่างมั่นคงว่ามนุษย์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้

Ralph Waldo Emerson

(นักปราชญ์ชาวอเมริกัน : ค.ศ. 1803-1882)

*If you want people to think well of you, do not
speak well of yourself.*

ถ้าท่านต้องการให้ผู้คนนึกชื่นชมตัวท่าน
ก็จงอย่าดูยโม้เรื่องตัวเอง

(Blaise Pascal นักฟิสิกส์และนักปรัชญาของโลก : ค.ศ. 1623-1662)

*A great man is one who has power
and not abuse it.*

ผู้ยิ่งใหญ่คือคนที่อำนาจแต่ไม่ลุแก่อำนาจ

(Henry L. Doherty นักรัฐกิจอเมริกันคนสำคัญ : ค.ศ. 1870-1939)